

دانشگاه کاشان

دانشکده‌ی علوم انسانی

گروه علوم قرآن و حدیث

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته علوم قرآن و حدیث

عنوان:

بررسی تحلیلی روایات تفسیری امام رضا (ع)

استاد راهنما:

دکتر محسن قاسم پور

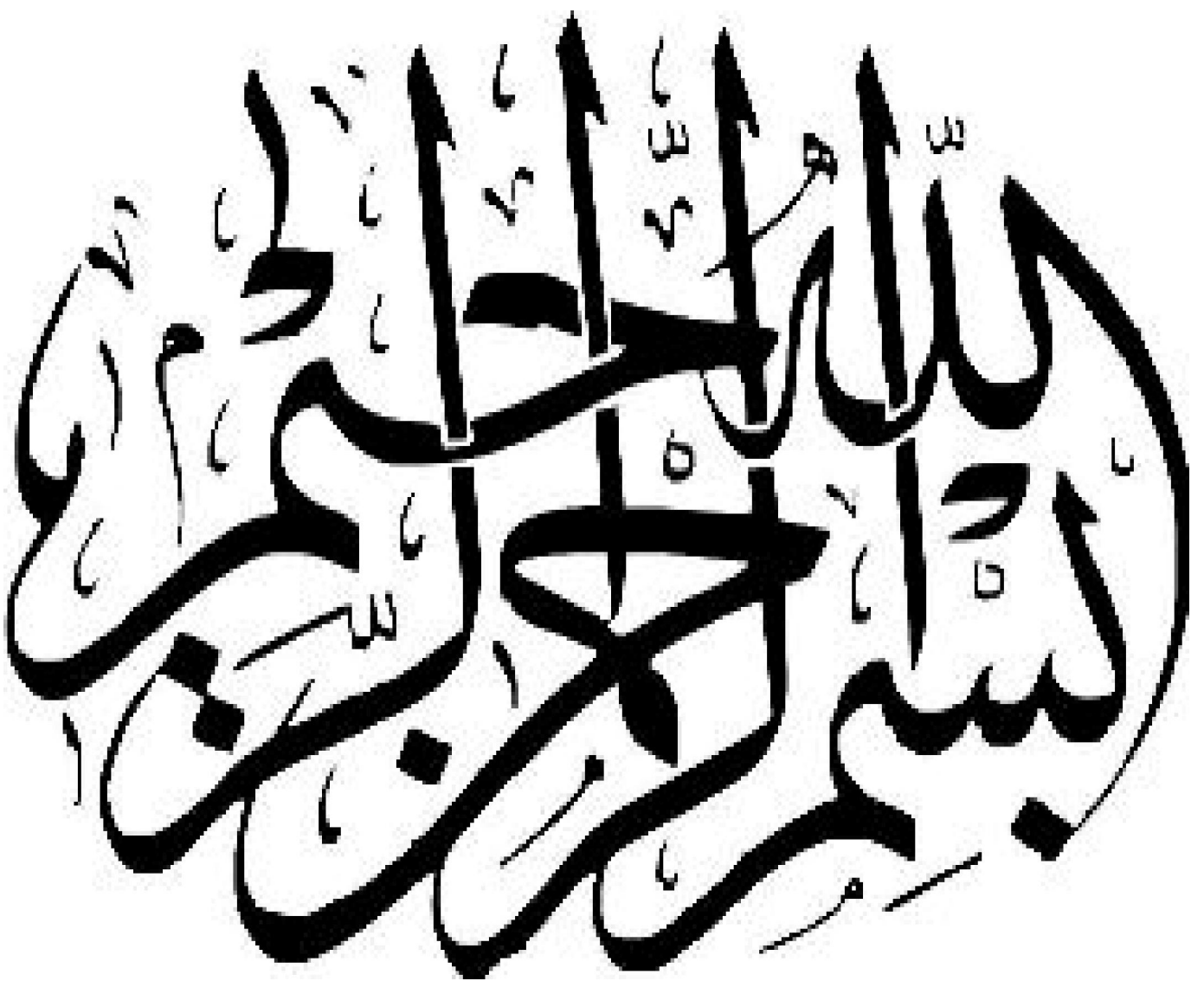
استاد مشاور:

دکتر حمیدرضا فهیمی تبار

بوسیله:

زهرا فلسفین

۱۳۸۹

تقدیم به:

پیشگاه مقدس معصومان (ع) که عدل قرآنند و مفسران حقیقی آن؛

تقدیم به:

روح بلند و ملکوتی پدر شهیدم که اولین درس آموز حیات دینی و علمی ام بود.

و به وجود نازنین مادر مهربانم.

که در این سال‌های پر فراز و نشیب، معلم، مشوق و حامی من بود.

تقدیم به:

همسر و شریک زندگیم

آقای دکتر رحیمی

به پاس همه‌ی دلسوزی‌ها، مهربانی‌ها و راهنمایی‌هایش

تشکر و قدردانی

ستایش ایزد منان را که هر چه داریم از اوست و با سپاس از وجود نورانی و پرفیض معصومین که واسطه فیض الهی اند. این تلاش ناچیز ثمره‌ی الطاف الهی و مدد اساتید و سرورانی است که با بذل محبت، اینجانب را مرهون منت خویش ساخته‌اند؛ لذا لازم می‌دانم از این عزیزان تشکر و قدردانی نمایم. سلامتی و توفیق روز افزون آنان را از درگاه ایزد منان مسئلت خواستارم.

از زحمات استاد گرانقدر، جناب آقای دکتر محسن قاسم پور که با سعه‌ی صدر، اینجانب را در راهنمایی و هدایت این رساله یاری نموده‌اند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر حمید رضا فهیمی تبار که با مشاوره‌های موشکافانه خود مرا در انجام هر چه بهتر این نوشتار یاری نمودند، کمال تشکر را می‌نمایم.

همچنین از اساتید محترم جناب آقای دکتر پرویز رستگار و جناب آقای دکتر مصطفی عباسی مقدم که زحمت بازخوانی و داوری این رساله را بر عهده داشتند سپاسگزاری می‌نمایم.

از جناب آقای دکتر ماشاالله جشنی به عنوان ناظر تحصیلات تکمیلی صمیمانه تشکر می‌کنم.

در نهایت از تمامی اساتید دوران تحصیل خود که مرا در کسب علم و دانش یاری رساند، کمال تشکر را دارم.

چکیده

قرآن کتاب هدایت انسان هاست. به جهت دستیابی به معارف عمیق آن، لازم است منظور از معانی و مقاصد آن روشن شود؛ لذا از همان ابتدای نزول قرآن، بحث تفسیر قرآن میان مسلمانان مطرح بوده است. یکی از منابع فهم قرآن، روایات تفسیری معصومین است که علاوه بر آن که تفسیر صحیح را بیان می کند مبانی، روش ها و گرایش های صحیح را به ما می آموزد. در این نوشتار به جهت تمرکز بر موضوع، روایات امام رضا(ع) بررسی شده است.

رهاورد این نوشتار به این امر منتهی می شود که امام رضا(ع) در تفسیر قرآن بر مبانی مشخصی چون وحیانی بودن الفاظ قرآن، قابل فهم بودن قرآن، جامعیت و جاودانگی قرآن، نزول قرآن بر قرائت واحد و... تأکید داشته اند. آموزه های روایی امام رضا (ع) بیانگر روشمند بودن تفسیر قرآن است. در روایات تفسیری ایشان، روش های مختلفی یافت می شود. استفاده از روش تفسیری قرآن به قرآن، روش عقلی - اجتهادی و تنوع مضامین لغوی، فقهی، کلامی، فلسفی، در روایات تفسیری ایشان بیانگر آن است که در نظر ایشان تفسیر صرفاً بر مبنای روایات نیست.

استناد امام (ع) به روایات ائمه گذشته، نشانگر آن است که برخلاف تصور برخی، فهم تفسیر منحصر به روایات نبوی (ص) نبوده و فرآیند فهم و تفسیر آیات الهی توسط معصومان، ادامه سنت تفسیر و تفسیر بر اساس سنت است..

بر اساس روایات امام، روش تطبیق شیوه ای است که مفسر مصادیق آیات قرآن را در هر زمان مشخص می نماید. این شیوه بدان جهت مورد تأکید است که حقایق قرآن، در تمام زمان ها ساری و جاری است و بر مفسر لازم است تا با تبیین صحیح و روشمند، در هر عصر، قرآن را به نطق آورد.

روش تأویلی که در بین روایات تفسیری امام رضا (ع) یافت می شود، بیان بواطن و حقایق آیات است که در انحصار معصومین و راسخون در علم است، بنابراین فهم بخشی از معارف قرآن جر با تمسک به معارف اهل بیت(ع)، قابل فهم نیست. افزون بر تفسیر مفهومی آیات الهی، تفسیر آیات الاحکام، بخش قابل توجهی از روایات تفسیری امام رضا (ع) اختصاص به مباحث کلامی دارد و این به خاطر آن است که در روزگار آن امام، فرقه های کلامی مختلف و منحرف، فعال بودند و هیأت حاکمه نیز از آنان حمایت می نمود. این امر می آموزد که بر مفسر لازم است که مطابق مقتضیات زمان خود قرآن را تفسیر نماید.

کلمات کلیدی: روایات تفسیری، امام رضا(ع)، مبانی تفسیر، روش های تفسیر

فهرست

۱	فصل اول :
۲	مقدمه
۴	بیان مسئله
۶	۱-۱-۱ طرح تحقیق
۶	۱-۱-۱-۱ موضوع تحقیق
۶	۱-۱-۲ زمینه، سابقه و تاریخچه موضوع تحقیق
۷	۱-۱-۳ اهداف تحقیق
۷	۱-۱-۴ اهمیت و ارزش تحقیق با تاکید بر کاربرد نتایج آن
۷	۱-۱-۵ فرضیه‌ها یا سوال‌های ویژه
۸	۱-۱-۶ روش انجام تحقیق
۹	۱-۲ تعاریف و مفاهیم
۹	۱-۲-۱ تفسیر
۱۱	۱-۲-۲ تأویل
۱۳	۱-۲-۲-۱ فرق تفسیر و تأویل
۱۳	۱-۲-۳ مبانی تفسیر
۱۴	۱-۲-۴ منهج و روش تفسیری
۱۵	۱-۲-۵ گرایش تفسیری
۱۶	۱-۲-۶ سنت
۱۷	۱-۲-۶-۱ روایت

۱۷.....	۱-۱-۶-۲-۱ . سند روایت
۱۸.....	۲-۱-۶-۲-۱ . متن روایت
۱۸.....	۲-۶-۲-۱ . اعتبار روایات تفسیری
۱۸.....	۳-۶-۲-۱ . بررسی حجیت خبر واحد در تفسیر
۱۹.....	۱-۳-۶-۲-۱ . عدم حجیت روایات تفسیری
۲۰.....	۲-۳-۶-۲-۱ . حجیت روایات تفسیری

۲۲..... **فصل دوم : حیات فردی، سیاسی، فرهنگی امام رضا و سیر تفسیر**

۲۲..... **مقدمه**

۲۴..... **بخش اول : ویژگی‌های حیات فردی، سیاسی، علمی، فرهنگی امام رضا**

۲۴.....	۱-۱-۲ . حیات فردی امام رضا
۲۵.....	۲-۱-۲ . حیات سیاسی - فرهنگی امام رضا (ع)
۲۵.....	۱-۲-۱-۲ . امام در عصر هارون
۲۶.....	۲-۲-۱-۲ . امام در عصر امین
۲۶.....	۳-۲-۱-۲ . امام در عصر مأمون
۲۷.....	۴-۲-۱-۲ . ولایت عهدی امام رضا
۲۸.....	۵-۲-۱-۲ . برخی جریانات فکری عصر امام رضا (ع)
۲۸.....	۱-۵-۲-۱-۲ . واقفیه
۲۹.....	۲-۵-۲-۱-۲ . معتزله
۳۰.....	۳-۵-۲-۱-۲ . اهل حدیث
۳۰.....	۴-۵-۲-۱-۲ . اهل جبر
۳۱.....	۵-۵-۲-۱-۲ . اهل تفویض

۳۲..... ۶-۵-۲-۱-۲ . غُلات

۳۲..... ۷-۵-۲-۱-۲ . قائلین به تناسخ

۳۳..... ۸-۵-۲-۱-۲ . زنادقه

۳۴..... ۶-۲-۱-۲ . تشابهات و تفاوت‌های عصر امام رضا (ع) با ائمه گذشته

۳۴..... ۱-۶-۲-۱-۲ . مورد اول

۳۴..... (أ) تشابه

۳۴..... (ب) تفاوت

۳۴..... ۲-۶-۲-۱-۲ . مورد دوم

۳۴..... (أ) تشابه

۳۵..... (ب) تفاوت

۳۵..... ۳-۲-۶-۱-۲ . مورد سوم

۳۵..... (أ) تشابه

۳۵..... (ب) تفاوت

۳۶..... ۴-۲-۶-۱-۲ . مورد چهارم

۳۶..... (أ) تشابه

۳۶..... (ب) تفاوت

۳۶..... ۵-۲-۶-۱-۲ . مورد پنجم

۳۶..... (أ) تشابه

۳۷..... (ب) تفاوت

۳۷..... ۷-۲-۱-۲ . آثار مناظرات امام رضا (ع)

۳۹..... بخش دوم: سیر تحوّل تفسیر از آغاز تا دوران امام رضا (ع)

۳۹.....	۱-۲-۲. تفسیر در عصر پیامبر (ص)
۳۹.....	۱-۱-۲-۲. مدرسه تفسیری پیامبر (ص)
۴۰.....	۱-۱-۱-۲-۲. مدرسه عمومی
۴۰.....	الف: گفتاری
۴۰.....	ب: عملی
۴۰.....	۲-۱-۱-۲-۲. مدرسه خصوصی
۴۰.....	الف: تربیت گروهی
۴۱.....	ب: تربیت خاص
۴۱.....	۲-۱-۲-۲. گستره روایات تفسیری پیامبر (ص)
۴۲.....	۳-۱-۲-۲. ویژگی تفسیر در عصر رسالت
۴۲.....	۲-۲-۲. مفسران عصر حضور
۴۲.....	۱-۲-۲-۲. امامان معصوم مفسران برگزیده خدا
۴۳.....	۱-۱-۲-۲-۲. شواهد مفسر بودن امامان معصوم (ع)
۴۵.....	۳-۱-۲-۲-۲. ارزش و اعتبار تفسیر اهل بیت (ع)
۴۶.....	۳-۲-۲. دوران صحابه
۴۷.....	۱-۳-۲-۲. ارزش تفسیر صحابه
۴۷.....	۴-۲-۲. دوران تابعین
۴۸.....	۱-۴-۲-۲. ارزش تفسیری تابعین
۴۹.....	فصل سوم: مبانی تفسیری در بیان امام رضا (ع)
۵۰.....	مقدمه
۵۱.....	۱-۳. مبنای اول: وحیانی بودن الفاظ قرآن

- ۱-۱-۳ . دلایل قرآنی و حیانی بودن الفاظ قرآن ۵۱
- ۲-۱-۳ . و حیانی بودن الفاظ قرآن در بیان امام رضا (ع) ۵۳
- ۳-۱-۳ . تأثیر این مبنا بر فهم کلام الهی بر اساس روایات امام ۵۴
- ۲-۳ . مبنای دوم : جامعیت قرآن ۵۵
- ۱-۲-۳ . جامعیت قرآن از نگاه آیات ۵۵
- ۲-۲-۳ . دیدگاههای مختلف درباره ی جامعیت قرآن ۵۶
- ۱-۲-۲-۳ . دیدگاه اول: قرآن فقط کتاب آخرت ۵۶
- ۲-۲-۲-۳ . دیدگاه دوم : قرآن جامع همه علوم و فنون ۵۷
- ۳-۲-۲-۳ . دیدگاه سوم : قرآن کتاب هدایت گر انسان در امور مادی و معنوی ۵۷
- ۳-۲-۳ . جامعیت قرآن در بیان امام رضا ۵۸
- ۳-۳ . مبنای سوم : جاودانگی قرآن ۵۹
- ۱-۳-۳ . دلایل قرآنی بر جاودانگی قرآن ۵۹
- ۲-۳-۳ . راز جاودانگی قرآن کریم ۶۰
- ۱-۲-۳-۳ . صفات درونی قرآن کریم ۶۱
- ۱-۱-۲-۳-۳ . اعجاز در بعد لفظ قرآن کریم ۶۱
- الف) ژرفایی و حکمت آموزی واژگان ۶۱
- ب) نوگرایی سبک، خوش آوایی ترکیب ۶۱
- ج) لطافت گرایی خردمندانه و اخلاقی در بیان واقعیت ها ۶۱
- د) بیان مطالب و مسائل مختلف در قالب الفاظ کوتاه و موجز ۶۲
- ۲-۱-۲-۳-۳ . اعجاز در بُعد محتوایی قرآن کریم ۶۲
- الف) هماهنگی با فطرت و سرشت مشترک انسان ها ۶۳

- ۶۳.....(ب) واقع‌گرایی و اعتدال
- ۶۳.....(ج) پیراستگی از اختلاف و تناقض
- ۶۴.....(د) بیان مستحکم‌ترین راه هدایت
- ۶۴.....(ه) معیار تشخیص حق و باطل بودن
- ۶۴.....۲-۲-۳-۳ . صفات بیرونی قرآن کریم
- ۶۴.....۱-۲-۲-۳-۳ . معجزه فکری
- ۶۵.....۲-۲-۲-۳-۳ . خاتمیت قرآن کریم
- ۶۵.....۳-۳-۳ . جاودانگی قرآن در بیان امام رضا (ع)
- ۶۶.....۴-۳-۳ . تاثیر مبنای جاودانگی بر فهم قرآن از نگاه روایات امام رضا
- ۶۷.....۴-۳ . مبنای چهارم: فهم پذیری قرآن
- ۶۷.....۱-۴-۳ . دلایل فهم پذیری قرآن
- ۶۷.....۱-۱-۴-۳ . عقل
- ۶۸.....۲-۱-۴-۳ . قرآن
- ۶۸.....۱-۲-۱-۴-۳ . خطابه‌های قرآن
- ۶۸.....۲-۲-۱-۴-۳ . مبارزه طلبی قرآن
- ۶۹.....۳-۲-۱-۴-۳ . دستور به تعقل و تدبر
- ۶۹.....۴-۲-۱-۴-۳ . تصریح قرآن
- ۶۹.....۳-۱-۴-۳ . سنت و سیره عملی معصومین
- ۷۰.....۴-۱-۴-۳ . سیره مسلمین
- ۷۰.....۲-۴-۳ . فهم پذیری قرآن در بیان امام رضا (ع)
- ۷۱.....۳-۴-۳ . شرایط برداشت صحیح از قرآن

- ۷۲..... ۳-۴-۱ . فراهم ساختن مقدمات و شرایط لازم
- ۷۲..... ۳-۴-۲ . استفاده از معلمان معصوم
- ۷۲..... ۳-۴-۳ . صفای باطن
- ۷۳..... ۳-۵ . مبنای پنجم : محکم و متشابه
- ۷۳..... ۳-۵-۱ . معنای محکم و متشابه
- ۷۴..... ۳-۵-۱-۱ . معنای عام
- ۷۵..... ۳-۵-۱-۲ . معنای خاص
- ۷۵..... ۳-۵-۲ . محکم و متشابه در کلام امام رضا (ع)
- ۷۵..... ۳-۵-۱-۲ . نمونه اول
- ۷۶..... ۳-۵-۲-۲ . نمونه دوم
- ۷۶..... ۳-۵-۲-۳ . نمونه سوم
- ۷۷..... ۳-۵-۲-۴ . نمونه چهارم
- ۷۸..... ۳-۵-۳ . تأثیر این مبنا در فهم قرآن بر اساس روایات امام رضا
- ۷۹..... ۳-۶ . مبنای ششم : قرائت واحد قرآن
- ۷۹..... ۳-۶-۱ . نزول قرآن و پیدایش قرائات
- ۸۱..... ۳-۶-۲ . قرائات و سبعة احرف
- ۸۱..... ۳-۶-۳ . قرائت صحیح و واحد قرآن
- ۸۲..... ۳-۶-۴ . قرائت قرآن در بیان امام رضا (ع)
- ۸۳..... ۳-۷ . مبنای هفتم : سبب نزول
- ۸۳..... ۳-۷-۱ . تعریف سبب نزول
- ۸۴..... ۳-۷-۲ . فواید شناخت اسباب نزول

۳-۷-۳ . سبب نزول در بیان امام رضا (ع) ۸۴

۳-۷-۳-۱ . نمونه اوّل ۸۵

۳-۷-۳-۲ . نمونه دوّم ۸۵

۳-۸-۱ . مبنای هشتم : ناسخ و منسوخ ۸۷

۳-۸-۱ . معنای نسخ ۸۷

۳-۸-۲ . نسخ در بیان امام رضا (ع) ۸۷

۳-۸-۳ . تأثیر مبنای ناسخ بر فهم قرآن بر اساس روایت امام رضا(ع) ۸۹

۳-۹-۱ . مبنای نهم: تحریف ناپذیری قرآن ۹۰

۳-۹-۱ . دلایل عدم تحریف قرآن ۹۱

۳-۹-۱-۱ . آیات قرآن ۹۱

۳-۹-۱-۲ . شواهد تاریخی ۹۲

۳-۹-۲ . تحریف ناپذیری قرآن در بیان امام رضا (ع) ۹۲

۳-۱۰-۱ . مبنای دهم : هدایتگری قرآن ۹۴

۳-۱۰-۱ . هدایتگری قرآن در بیان امام رضا : ۹۴

۹۶ فصل چهارم: روش فهم و گرایش تفسیری

مقدمه ۹۸

بخش اول : روش های فهم قرآن ۹۹

۴-۱-۱ . روش ناپسند: تفسیر به رأی ۹۹

۴-۱-۱-۱ . تعریف تفسیر به رأی ۹۹

۴-۱-۱-۲ . تفسیر به رأی در بیان امام رضا ۱۰۰

۴-۱-۲ . روش های صحیح فهم قرآن ۱۰۰

- ۱-۲-۱-۴ . روش های تفسیری ۱۰۱
- ۱-۲-۱-۴ . روش تفسیر قرآن به قرآن ۱۰۱
- یکم : تعریف تفسیر قرآن به قرآن ۱۰۱
- دوم. ادله تفسیر قرآن به قرآن ۱۰۲
- أ) آیات ۱۰۲
- ب) روایات ۱۰۳
- ج) شیوهی بیانی قرآن ۱۰۳
- سوم. پیشینهی تفسیر قرآن به قرآن ۱۰۴
- چهارم : تفسیر قرآن به قرآن در احادیث تفسیری امام رضا ۱۰۴
- أ) نمونه اول ۱۰۴
- ب) نمونه دوم ۱۰۵
- ج) نمونه سوم ۱۰۶
- د) نمونه چهارم ۱۰۶
- ۱-۲-۱-۴ . روش تفسیر مأثور ۱۰۹
- یک : امتیازات روش تفسیر مأثور ۱۰۹
- دو : تفسیر مأثور در روایات تفسیری امام رضا ۱۱۰
- أ) ارجاع تفسیر قرآن به روایات نبوی (ص) ۱۱۰
- نمونه اول ۱۱۰
- نمونهی دوّم ۱۱۱
- ب) ارجاع تفسیر قرآن به روایات سایر ائمه (ع) ۱۱۱
- نمونهی اوّل ۱۱۱

- ۱۱۱.....نمونه‌ی دوّم
- ۱۱۱.....نمونه‌ی سوّم
- ۱۱۲.....نمونه‌ی چهارم
- ۱۱۲.....نمونه پنجم
- ۱۱۳.....نمونه ششم
- ۱۱۳.....۴-۱-۲-۱-۳. روش تفسیر عقلی - اجتهادی
- ۱۱۳.....یکم: تعریف تفسیر عقلی - اجتهادی
- ۱۱۴.....دوم: دلایل تفسیر عقلی - اجتهادی
- ۱۱۵.....سوم: تمایز تفسیر عقلی با تفسیر به رأی
- ۱۱۶.....چهارم: تفسیر عقلی در احادیث تفسیری امام رضا (ع)
- ۱۱۶.....(أ) نمونه اول
- ۱۱۶.....(ب) نمونه دوم
- ۱۱۷.....(ج) نمونه سوم
- ۱۱۸.....۴-۱-۲-۲. روش تطبیقی در روایات امام رضا (ع)
- ۱۱۸.....۴-۱-۲-۲. روش تطبیق در بیان امام رضا (ع)
- ۱۱۸.....(أ) نمونه اول
- ۱۱۹.....(ب) نمونه دوم
- ۱۱۹.....(ج) نمونه سوم
- ۱۱۹.....(د) نمونه چهارم
- ۱۱۹.....(ه) نمونه پنجم
- ۱۲۰.....(و) نمونه ششم

- ز) نمونه هفتم ۱۲۰
- ح) نمونه هشتم ۱۲۰
- ط) نمونه نهم ۱۲۰
- ی) نمونه دهم ۱۲۱
- ک) نمونه یازدهم ۱۲۱
- ۴-۱-۲-۳. روش تأویلی در روایات امام رضا (ع) ۱۲۲
- ۴-۱-۲-۳-۱. بیان امام رضا (ع) در تأویل آیات ۱۲۲
- أ) نمونه اول ۱۲۲
- ب) نمونه دوم ۱۲۳
- ج) نمونه سوم ۱۲۳
- بخش دوم : گرایش‌های تفسیری در کلام امام رضا (ع) ۱۲۶
- ۴-۲-۱. گرایش ادبی ۱۲۶
- ۴-۱-۲-۱. تفسیر ادبی در کلام امام رضا (ع) ۱۲۷
- ۴-۲-۲. گرایش لغوی ۱۲۹
- ۴-۲-۲-۱. تفسیر لغوی در بیان امام رضا (ع) ۱۲۹
- ۴-۲-۲-۱-۱. نمونه اول ۱۲۹
- ۴-۲-۲-۲-۱. نمونه دوم ۱۳۰
- ۴-۲-۲-۳-۱. نمونه سوم ۱۳۰
- ۴-۲-۲-۴-۱. نمونه چهارم ۱۳۰
- ۴-۲-۲-۵-۱. نمونه پنجم ۱۳۱
- ۴-۲-۲-۶-۱. نمونه ششم ۱۳۱

- ۱۳۲..... ۷-۱-۲-۲-۴ . نمونه هفتم
- ۱۳۲..... ۸-۱-۲-۲-۴ . نمونه هشتم
- ۱۳۳..... ۳-۲-۴ . گرایش فقهی
- ۱۳۳..... ۱-۳-۲-۴ . تعریف آیات الاحکام
- ۱۳۴..... ۲-۳-۲-۴ . اقسام آیات الاحکام
- ۱۳۴..... ۱-۲-۳-۲-۴ . آیات مشتمل بر حکم خاص
- ۱۳۴..... ۲-۲-۳-۲-۴ . آیات مشتمل بر حکم عام
- ۱۳۴..... ۳-۲-۳-۲-۴ . آیات مشتمل بر قاعده‌ی فقهی
- ۱۳۵..... ۴-۲-۳-۲-۴ . آیات مشتمل بر قواعد اصولی
- ۱۳۵..... ۳-۳-۲-۴ . تفسیر فقهی در کلام امام رضا (ع)
- ۱۳۵..... ۱-۳-۳-۲-۴ . نمونه اول
- ۱۳۵..... ۲-۳-۳-۲-۴ . نمونه دوم
- ۱۳۶..... ۳-۳-۳-۲-۴ . نمونه سوم
- ۱۳۶..... ۴-۳-۳-۲-۴ . نمونه چهارم
- ۱۳۷..... ۵-۳-۳-۲-۴ . نمونه پنجم
- ۱۳۸..... ۴-۲-۴ . گرایش فلسفی
- ۱۳۸..... ۱-۴-۲-۴ . تعریف گرایش فلسفی
- ۱۳۸..... ۳-۴-۲-۴ . گرایش فلسفی در بیان امام رضا (ع)
- ۱۴۰..... ۵-۲-۴ . گرایش کلامی
- ۱۴۰..... ۱-۵-۲-۴ . تعریف تفسیر کلامی
- ۱۴۱..... ۲-۵-۲-۴ . مباحث کلامی در احادیث تفسیری امام رضا

- ۱-۲-۵-۲-۴ . توحید و صفات خداوند ۱۴۱
- یک. دسته اول: تفسیر آیه ۱۴۱
- أ) نمونه اول: معنای مکر و خدعه در مورد خداوند ۱۴۱
- ب) نمونه دوّم: معنای ترک در مورد خداوند ۱۴۲
- ج) نمونه سوم: معنای سهو و نسیان در مورد خداوند ۱۴۲
- د) نمونه چهارم : نفی جسمانیت از خداوند ۱۴۲
- دو :دسته دوّم: بحث کلامی ۱۴۳
- أ) نمونه اوّل: اراده خداوند همان علم او نیست ۱۴۳
- ب) نمونه دوّم: اراده خداوند همان قدرت اوست ۱۴۴
- ج) نمونه سوم: علم خدا قبل از وجود اشیاء ۱۴۶
- ۱-۲-۵-۲-۴ . جبر و تفویض ۱۴۷
- یک : دیدگاه جبریه، مفوضه، امامیه ۱۴۷
- دو : جبر و تفویض در بیان امام رضا ۱۴۸
- أ) نمونه اول ۱۴۸
- ب) نمونه دوم ۱۴۸
- ج) نمونه سوّم ۱۴۹
- ۱-۲-۵-۲-۴ . بهشت و جهنم در احادیث امام رضا (ع) ۱۴۹
- ۱-۲-۵-۲-۴ . امام رضا و عصمت انبیاء ۱۵۰
- یک :نمونه اول ۱۵۱
- دو : نمونه دوّم ۱۵۱
- سه : نمونه سوّم ۱۵۲

- ۱۵۲..... چهار : نمونه چهارم
- ۱۵۳..... پنج : نمونه پنجم
- ۱۵۴..... شش : نمونه ششم
- ۱۵۴..... هفت : نمونه هفتم
- ۱۵۶..... ۴-۲-۵-۲-۵ . امام رضا و موضوع وراثت قرآن به امامان
- ۱۵۷..... ۴-۲-۵-۲-۶ . امام رضا و موضوع محشور شدن افراد با امامشان
- ۱۵۸..... ۴-۲-۵-۲-۷ . امام رضا و فضائل علی (ع)
- ۱۵۹..... ۴-۲-۶ . گرایش علمی
- ۱۵۹..... ۴-۲-۶-۱ . تعریف تفسیر علمی
- ۱۶۰..... ۴-۲-۶-۲ . تفسیر علمی در احادیث تفسیری امام رضا
- ۱۶۰..... ۴-۲-۶-۱-۱ . نمونه اول
- ۱۶۰..... ۴-۲-۶-۲-۲ . نمونه دوم
- ۱۶۲..... ۴-۲-۷ . تفسیر تربیتی
- ۱۶۲..... ۴-۲-۷-۱ . تعریف تفسیر تربیتی
- ۱۶۲..... ۴-۲-۷-۲ . تفسیر تربیتی در بیان امام رضا (ع)
- ۱۶۳..... ۴-۲-۷-۱-۱ . نمونه اول
- ۱۶۳..... ۴-۲-۷-۲-۲ . نمونه دوم
- ۱۶۳..... ۴-۲-۷-۳-۲ . نمونه سوم
- ۱۶۵..... ۴-۲-۷-۴-۲ . نمونه چهارم
- ۱۶۵..... ۴-۲-۷-۵-۲ . نمونه پنجم
- ۱۶۵..... ۴-۲-۷-۶-۲ . نمونه ششم

- ۱۶۷..... ۸-۲-۴ . گرایش تاریخی
- ۱۶۷..... ۱-۸-۲-۴ . گرایش تاریخی در بیان امام رضا (ع)
- ۱۶۷..... ۱-۱-۸-۲-۴ . نمونه اول
- ۱۶۷..... ۲-۱-۸-۲-۴ . نمونه دوم
- ۱۶۸..... ۳-۱-۸-۲-۴ . نمونه سوم
- ۱۷۰..... ۹-۲-۴ . گرایش عصری
- ۱۷۰..... ۱-۹-۲-۴ . تعریف تفسیر عصری
- ۱۷۱..... ۲-۹-۲-۴ . تفسیر عصری در روایات امام رضا (ع)
- ۱۷۱..... ۱-۲-۹-۲-۴ . نمونه اول
- ۱۷۲..... ۲-۲-۹-۲-۴ . نمونه دوم
- ۱۷۲..... ۳-۲-۹-۲-۴ . نمونه سوم
- ۱۷۳..... ۳-۹-۲-۴ . تأثیرات این مبنا در فهم قرآن بر اساس روایات امام رضا (ع)

۱۷۴..... نتایج

۱۷۷..... فهرست منابع:

- ۱۷۷..... الف . کتاب ها
- ۱۸۴..... ب) مجلات:
- ۱۸۴..... ج) نرم افزارها: